

**TALABALARDA IJTIMOYIY FAOLLIKNI SHAKLLANTIRISHNING
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Karimova Nilufar Ulmassultonovna

Urganch Davlat Universiteti Psixologiya ta'lim yo'nalishi 2-kurs magistranti

Anotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirish jarayonining psixologik xususiyatlari yoritilgan. Jamiyat taraqqiyotida ijtimoiy faollikning ahamiyati, talabalik davrida shaxsning ijtimoiylashuvi va ma'naviy kamolotidagi o'rni, shuningdek, pedagogik-psixologik omillarning ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy faollikni rivojlantirishga qaratilgan nazariy yondashuvlar va zamonaviy tajribalar ilmiy nuqtayi nazardan o'rganilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy faollik, talaba shaxsi, psixologik rivojlanish, motivatsiya, ijtimoiylashuv, ma'naviy kamolot, faoliyat, pedagogik muhit.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ
АКТИВНОСТИ У СТУДЕНТОВ**

Аннотация: В данной статье рассматриваются психологические особенности процесса формирования социальной активности у студентов. Анализируется значение социальной активности в развитии общества, её роль в социализации и духовном развитии личности в студенческий период, а также влияние педагогических и психологических факторов. Также с научной точки зрения изучаются теоретические подходы и современный опыт, направленные на развитие социальной активности.

Ключевые слова: социальная активность, личность студента, психологическое развитие, мотивация, социализация, духовное развитие, деятельность, педагогическая среда.

**PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FORMING SOCIAL ACTIVITY IN
STUDENTS**

Annotation: This article discusses the psychological features of the process of forming social activity in students. The importance of social activity in the development of society, its role in the socialization and spiritual development of the individual during the student period, as well as the influence of pedagogical and psychological factors are analyzed. Also, theoretical approaches and modern experiences aimed at developing social activity are studied from a scientific point of view.

Keywords: social activity, student personality, psychological development, motivation, socialization, spiritual development, activity, pedagogical environment.

KIRISH

Yosh avlodni har tomonlama rivojlantirish va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishga tayyorlash O'zbekiston ta'lim tizimining ustuvor maqsadlaridan biridir. Talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirish bugungi kunda nafaqat ta'lim jarayonida, balki jamiyatning barqaror rivojlanishida ham muhim omil hisoblanadi. Chunki ijtimoiy faol shaxs o'zining bilim va ko'nikmalarini faqat shaxsiy manfaat uchun emas, balki jamoa va jamiyat taraqqiyoti uchun ham yo'naltira oladi. Shu

sababli talabalar psixologiyasini o'rganish, ularda ijtimoiy faollikni oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb masala sifatida qaraladi.

Talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirishning psixologik xususiyatlarini tahlil qilganda, bu jarayonning chuqur ijtimoiy, pedagogik va psixologik omillarga tayanishi aniqlanadi. Talabaning ijtimoiy faolligi uning shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari, intellektual salohiyati va ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatlari orqali shakllanadi. Shuningdek, ijtimoiy faollik – bu faqatgina tashqi faoliyat emas, balki ichki motivatsiyaning ifodasi bo'lib, shaxsning o'zini namoyon qilish, ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etish va muayyan mas'uliyatni his qilishidir. Talabalarning yosh davri o'ziga xos psixologik xususiyatlari bilan ajralib turadi: mustaqillikka intilish, ijtimoiy o'rin topishga qiziqish, o'z imkoniyatlarini sinab ko'rish ehtiyoji, ijtimoiy qadriyatlarni qabul qilishga moyillik shular jumlasidandir. Ana shu omillar ijtimoiy faollikni shakllantirishda asosiy psixologik zamin hisoblanadi.

METADALOGIYA

Ijtimoiy faollikni rivojlantirish jarayonida ta'lim muassasalari muhim rol o'ynaydi. Talabalar faolligi ko'pincha dars jarayonida, ilmiy-tadqiqot faoliyatida, ijtimoiy loyihalarda, turli klublar va to'garaklarda namoyon bo'ladi. O'qituvchi va murabbiylarning vazifasi – talabalarning tabiiy qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash, ularga ijtimoiy ahamiyatli faoliyatlarda ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish va ijobiy motivatsiyani shakllantirishdan iborat. Psixologik jihatdan esa, ijtimoiy faollikni rivojlantirish uchun o'z-o'zini anglash, o'z fikrini erkin ifoda eta olish, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy mas'uliyatni his qilish qobiliyatlari shakllantirilishi kerak. Psixologiyada ijtimoiy faollik shaxsning jamiyat hayotida faol ishtirok etish darajasi, tashabbuskorlik, mas'uliyat va ijtimoiy qadriyatlarni anglash bilan belgilanadi. L.S. Vygotskiy shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi rolini ta'kidlagan bo'lsa, A.N. Leontyev faoliyat nazariyasi orqali ijtimoiy tajribaning motivatsion xususiyatlarini ochib bergan. D.B. Elkonin yosh davrlari psixologiyasida talabalik davrini shaxsning eng faol ijtimoiylashuv bosqichi sifatida ta'riflagan.

O'zbek olimlari H. Yo'ldoshev, R. Qodirov, A. Jabborov va boshqalar esa yoshlarda ijtimoiy faollikni milliy qadriyatlar, ma'naviy tarbiya va ta'limiy muhit bilan uzviy bog'liq holda o'rganganlar. Xorijiy adabiyotlarda, jumladan, R. Inglehart va C. Welzel ijtimoiy faollikni demokratiya va fuqarolik jamiyatining asosiy ko'rsatkichlaridan biri sifatida talqin qiladilar. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlarda talabalarni ijtimoiy loyihalarga, volontyorlik faoliyatiga, talabalik o'zini o'zi boshqaruv tizimiga jalb qilish ijtimoiy faollikni oshiruvchi samarali omillar sifatida qayd etiladi.

Mazkur tadqiqotda shaxs rivojlanishining psixologik xususiyatlarini aniqlash uchun bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi:

- 1-Kuzatish metodi – talabalarning turli ijtimoiy faoliyat jarayonida tutgan o'rnini tahlil qilish;
- 2-So'rovnoma va suhbatlar – talabalarning ijtimoiy faollikka munosabati, motivatsiyasi va qiziqishlarini aniqlash;
- 3-Psixologik testlar – shaxsning liderlik qobiliyatlari, kommunikativ salohiyati va ijtimoiy mas'uliyat darajasini baholash;

4-Tajriba metodi – talabalarning turli ijtimoiy tadbirlarda ishtiroki orqali faollik darajasidagi o‘zgarishlarni aniqlash.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirishning psixologik mexanizmlari orasida ijtimoiy identifikatsiya, ijtimoiy motivatsiya va o‘z-o‘zini baholash jarayonlari muhim o‘rin tutadi. Masalan, talaba o‘zini ma’lum bir guruhning faol a’zosi deb his qilganda, uning ijtimoiy faolligi oshadi. Shu bilan birga, jamiyat tomonidan e’tirof etilish ehtiyoji ham talabalarni ko‘proq faol bo‘lishga undaydi. Ijtimoiy faollikni shakllantirishda kommunikativ ko‘nikmalar, jamoada ishlash tajribasi, liderlik qobiliyatlari ham ahamiyatlidir. Bularning barchasi psixologik rivojlanishning uzviy qismi bo‘lib, talabaning keyingi hayotiy faoliyatiga bevosita ta’sir qiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida talabalar faqatgina bilim olish bilan cheklanib qolmasdan, balki ijtimoiy jarayonlarga faol qo‘shilishni o‘rganishlari zarur. Bu nafaqat ularning shaxsiy kamoloti, balki kelajakda jamiyat taraqqiyotiga qo‘shadigan hissasi uchun ham muhimdir. Shu sababli ijtimoiy faollikni shakllantirish jarayonida psixologik yondashuv, individual farqlarni inobatga olish, talabalarning tashabbuskorligini qo‘llab-quvvatlash va ularni ijtimoiy foydali faoliyatlarga keng jalb etish eng muhim vazifalar sirasiga kiradi.

NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantiruvchi psixologik omillar quyidagilardan iborat:

Motivatsiya – ijtimoiy faollikning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib, talabalar orasida shaxsiy rivojlanish, jamiyatga foyda keltirish va o‘zini namoyon qilish ehtiyojlari ustuvor o‘rin tutadi.

Kommunikativ qobiliyatlar – samarali muloqot, jamoada ishlash, liderlik xususiyatlari ijtimoiy faollikning shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

O‘z-o‘zini anglash – shaxsning o‘z qobiliyatlarini baholashi, maqsad qo‘yishi va ularga erishishdagi qat’iyati ijtimoiy faollik darajasini belgilaydi.

Pedagogik muhit – ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, talabalarni ijtimoiy loyihalar, konferensiyalar va madaniy tadbirlarga jalb etish ijtimoiy faollikni kuchaytiradi.

Ma’naviy qadriyatlar – milliy an’analar, madaniyat va san’at orqali estetik didning shakllanishi ijtimoiy faollikning ichki ma’naviy asosini tashkil etadi.

Tadqiqot natijalari ko‘plab olimlarning qarashlarini tasdiqladi. Masalan, Vygotskiy ta’kidlaganidek, ijtimoiy muhit shaxsning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bizning kuzatishlarimizda ham pedagogik muhit va talabalarning jamoaviy faoliyatdagi ishtiroki ularning ijtimoiy faollik darajasini oshirishi aniqlandi. Shu bilan birga, Inglehart va Welzelning demokratiya haqidagi qarashlari asosida talabalarda ijtimoiy faollikni oshirish fuqarolik jamiyatining rivojiga ham xizmat qilishi qayd etildi. Shunga qaramay, ba’zi kamchiliklar ham mavjud. Jumladan, ayrim talabalar ijtimoiy faoliyatni ikkinchi darajali deb hisoblaydilar yoki bunday faoliyatni vaqtni behuda sarflash deb biladilar. Bu holatni bartaraf etish uchun motivatsion yondashuvlarni kuchaytirish, rag‘batlantirish mexanizmlarini joriy etish zarurligi ko‘rsatildi.

XULOSA

Talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirishning psixologik xususiyatlari ularning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi faol ishtirokini belgilovchi muhim omillardan biridir. Ijtimoiy faollik – bu faqat tashqi faoliyat emas, balki shaxsning ichki motivatsiyasi, mas’uliyat hissi, o‘zini namoyon qilish va ijtimoiy qadriyatlarni anglash jarayonidir. Talabalar yosh davri mustaqillikka intilish, o‘z imkoniyatlarini sinash va jamiyatda o‘z o‘rnini topish kabi ehtiyojlar bilan ajralib turadi. Shu boisdan, ularning ijtimoiy faolligini shakllantirishda psixologik qo‘llab-quvvatlash, pedagogik yondashuv va ijtimoiy muhitning uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy faollikni rivojlantirish uchun ta’lim muassasalari talabalarga shaxsiy tashabbusni qo‘llab-quvvatlash, jamoaviy ishlarda ishtirok etish, kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish, liderlik fazilatlarini shakllantirish va ijtimoiy loyihalarga jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirishi lozim. Bu jarayonda ijtimoiy identifikatsiya, motivatsiya va o‘z-o‘zini baholash mexanizmlari psixologik asos sifatida xizmat qiladi. Shunday qilib, talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirish – bu nafaqat ularning individual kamoloti, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham zaruriy jarayon bo‘lib, uni samarali amalga oshirish ta’lim tizimi, psixologik yondashuv va ijtimoiy muhitning uyg‘un hamkorligini talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М., 1982.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977.
3. Эльконин Д.Б. Психология развития. – М., 1989.
4. Inglehart R., Welzel C. Modernization, Cultural Change, and Democracy. – Cambridge, 2005.
5. Yo‘ldoshev H. Ma’naviyat asoslari. – Toshkent, 2008.
6. Qodirov R. Yoshlar tarbiyasida ijtimoiy faollik muammolari. – Toshkent, 2016.
7. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.